

KOMPETANSE

Informasjoner om utdanning og arbeidsmarked

Kompetanse – den strategiske ressurs

Råvarer, energi, arbeidskraft og kapital har enkeltvis og i sammenheng hatt sine faser i historien hvor de har spilt rollene som strategiske ressurser i økonomien.

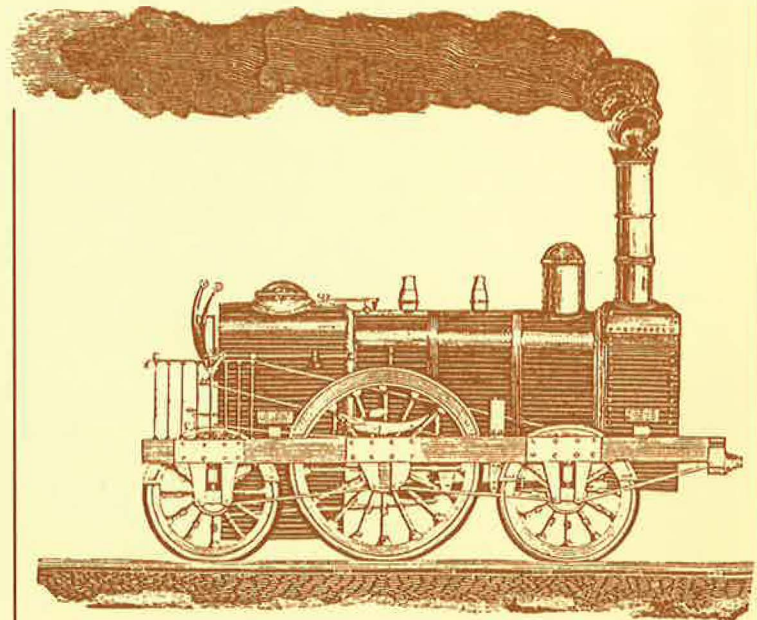
Nå er åpenbart kunnskaper og ferdigheter, kort sagt, kompetanse, i ferd med å kreve sin plass i historien som en sentral strategisk ressurs. Nyskaping og omstilling, både i næringsliv, offentlig forvaltning og kulturliv, har som en nødvendig forutsetning et alminnelig høyt kompetansenivå og et bredt sett av spesialkompetanser i befolkningen.

Vår oppgave som utredningsinstitutt kan langt på vei defineres som en overvåking av kom-

petanseutviklingen i samfunnet: behov, etterspørsel, tilgang og problemer. Vi vet *noe* om dette store og kompliserte saksfeltet, men vi er de første til å innse at både vårt og andres behov for å etablere mer omfattende viten er stor.

Vi vet noe, og i KOMPETANSE finner du informasjon om aktuell, pågående og nylig avsluttet utredningsvirksomhet innen dette feltet. En rask gjennomlesing av KOMPETANSE kan vise seg å være det første skritt på veien til å skaffe seg kompetanse om kompetanse. Vel bekomme!

Otto Hauglin

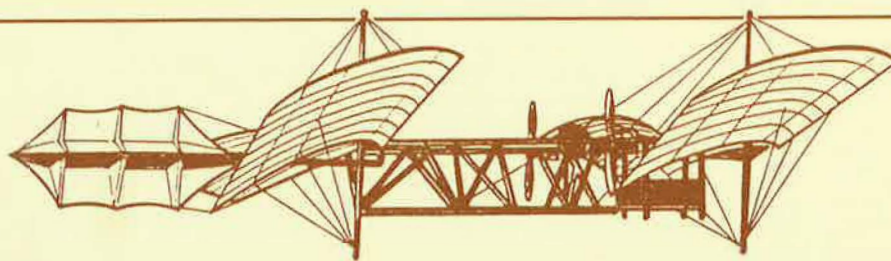

Kompetanse

Informasjoner om utdanning og arbeidsmarked.
Utgitt av NAVF's utredningsinstitutt, Wergelandsveien 15, 0167 Oslo 1. Tlf. (02) 20 65 35.
Redaktør: Utredningsleder Otto Hauglin.

Innhold

Kompetanse for framtida	s. 2
Interne arbeidsmarkeder og profesjoner	s. 3
Svikter mennene universitetet?	s. 5
Finnes normalstudenten?	s. 6
Hva gjorde Oslo-studentene 22. mars 1985?	s. 7
Internasjonale utdanningstendenser	s. 9
Årets rapport om utdanning og arbeidsmarked	s. 11
Dette jobber vi med	s. 15
Noe å tenke på	s. 16

Kompetanse for framtida

Fra Stortingsmelding nr. 66 (1984-85) Om høyere utdanning kan vi avlede to sentrale teser: At høyere utdanning må sees på som en viktig innsatsfaktor for økonomiske utvikling, og at en derfor bør prioritere områder som økonomisk-administrative fag, teknologi og EDB. Dette er også i tråd med Regjeringens langtidsprogram for 1986-1989, men er det de riktige retningslinjene for høyere utdanning?

Større interesse for høyere utdanning fra en økonomisk synsvinkel kan bidra til både en kvantitativ og kvalitativ opprustning. Men det øker også farene for å bli underordnet kortsiktige nyttehensyn, både når det gjelder dimensjonering og faglig innhold. Dimensjoneringen bør styres etter signaler om den langsiktige utviklingen på arbeids-

markedet, men de kan lett bli overdøvet av de dagsaktuelle signalene fra markedet. Det stilles også krav til innholdet i utdanning, særlig står spørsmålet om større yrkesrelevans sentralt. Samtidig har vi lenge hatt en satsing på å få ned studietida. Begge disse tingene kan gå på bekostning av fordypning og faglig grundighet, og i så fall har vi latt kortsiktige effektivitetshensyn komme i veien for de langsiktige behovene.

Om vi så godtar utdanning som et økonomisk virkemiddel, er så den skisserte strategien den rette? Det er neppe galt å øke utdanningskapasiteten for økonomer og teknologer. At det særlig er disse gruppene som bidrar til økonomisk utvikling er derimot ikke dokumentert. Det er en antakelse bygd på en altfor

enkel og mekanisk oppfatning av sammenhengen mellom utdanning og arbeid.

Den målsettingen og de virkemidlene som kommer til uttrykk i Stortingsmelding 66 kan lett komme i konflikt med hovedoppgaven til høyere utdanning: Å ta vare på og utvikle den varige kompetansen. Det er galt å fryse fast i elfenbenstårnet, men solid faglig forankring må være standarden for all høyere utdanning, ikke markedets skiftende krav. Bare da har vi en god beredskap til å møte en usikker framtid.

Det er viktig at debatten om omstillingsevnen i høyere utdanning er reist. Men kanskje viktigere er det nå å reise en debatt om hva som er de varige kompetansekravene i samfunnet.

Per Olaf Aamodt

Notat 12/85

Interne arbeidsmarkeder og profesjoner i offentlige etater

Har universitets- og høyskoleutdannede fått stillinger i offentlige etater som tidligere var opprykksstillinger for etatsutdannede? Det vil si har profesjonene blitt styrket og interne arbeidsmarkeder for etatsutdannede blitt svekket i offentlige etater?

I prosjektet "Utdanning, kvalifikasjonskrav og jobbinnhold i offentlige etater" har vi sett på forholdet mellom profesjonene og de etatsutdannede i åtte etater: Arbeidsmarkedsetaten, Luftfartsverket, Norges Statsbaner, Postverket, Skattevesenet, Televerket, Toll- og avgiftsadministrasjonen, Trygdeetaten.

Vi har brukt Statens Sentrale Tjenestemannsregister, Statskalendarer og spørreskjema till alle saksbehandlere og sjefer i de åtte indre etater, i alt 1720 personer.

Interne arbeidsmarkeder er ikke noe spesielt for offentlige

etater eller offentlig sektor. De er knyttet til intern opplæring og forekommer innen store bedrifter i industri, bank, forsikring o.l. Interne arbeidsmarkeder gir både fordeler og ulemper, for ansatte og for ledelse. Det gir også profesjonalisering, dvs. krav om bestemte utdanninger fra universitetet eller høyskole for å gjøre jobben. Både interne arbeidsmarkeder og profesjonalisering begrenser konkurransen om jobbene.

Det har ikke vært noen "akademiker invasjon" i etatene

Allerede i 1960 hadde de universitetsutdannede (inkl. sivilingeniører) vel 3/4 av de tekniske sjefsstillingene og vel 1/2 av de administrative sjefsstillingene i de åtte indre etatene samlet. Andelen universitetsutdannede sjefer økte litt i 1960-årene men sank igjen i 1970-årene. Vi kan ikke snakke om noen "akademi-

kerinvasjon" i etatene. Det var stillingsvekst i etatene, det ble flere sjefer med universitetsutdanning – men også flere sjefer med etatsutdanning som tildels er på høyskolenivå. Det ser ut til at 1970-årene var "de etatsutdannedes tiår". Etatene brukte "sine egne" til sjefer i større grad enn før, selv om antallet kandidater fra universiteter og høyskoler økte sterkt i samme periode.

"Sentralisering av akademikere"

Universitetsutdannede er i mye større grad sjefer i de indre etater i Oslo enn i ytre etater (fylke, distrikt, kommune). Av administrative sjefer har 54 % universitetsutdanning i indre etater, bare 12 % har det i ytre etater. Av tekniske sjefer har 82 % universitetsutdanning (mest sivilingeniører) i indre etater, bare 27 % har det i ytre etater. De fleste sjefer i ytre etater

har etatsutdanning. De interne arbeidsmarkeder for etatsutdannede går i større grad "til topps" i ytre etater enn i indre etater. Dette kan skyldes både ulike arbeidsoppgaver, lavere lønnsnivå i ytre etater og de etatsutdannedes lokale tilknytning.

Etatene er mer åpne enn folk tror
Få sjefer i indre etater har bare etatsutdanning: 13 % av toppsjefene, 32 % av administrative mellomsjefer, 8 % av tekniske mellomsjefer. De interne arbeidsmarkeder for etatsutdannede går i liten grad helt til topps i indre etater. Det ser ut til at økonomisk-administrative etatsutdanninger står sterkere i konkurransen med økonomer o.l. enn teknisk etatsutdanninger står i konkurransen med sivilingeniører.

Et mindretall av sjefer i indre etater "begynte på bunnen" i etaten: 19 % av toppsjefene, 40 % av administrative mellomsjefer, 16 % av tekniske mellomsjefer, begynte i etaten som ekspeditører, betjenter, kontoransatte eller fagarbeidere – typisk "adgangsporter" til interne arbeidsmarkeder for etatsutdannede.

Få sjeffstillinger i indre etater

blir bare utlyst internt i etaten: 12 % av toppsjefer, 27 % av administrative mellomsjefer, 29 % av tekniske mellomsjefer. Bare intern utlysning av sjeffstillinger er unntaket og ikke regelen i etatene.

Det finnes ingen "typisk" etat

Det er store forskjeller mellom de åtte etatene i bruken av etatsutdannede i forhold til universitets- og høyskoleutdannede.

Postverket er den eneste av disse etatene som passer til det bildet mange har av en offentlig etat: en "lukket" organisasjon, dominert av etatsutdannede. Av administrative sjefer i Postdirektoratet begynte 96 % i laveste stillingsnivå i etaten, 72 % har bare etatsutdanning, 60 % har stilling som bare ble utlyst internt. De interne arbeidsmarkeder går i stor grad til topps i denne etaten. Derimot er fire av de åtte etatene svært "åpne", der de interne arbeidsmarkeder for etatsutdannede i liten grad går til topps. Et eksempel er Rikstrygdeverket. Av administrative sjefer begynte 12 % på laveste stillingsnivå i etaten, 6 % har etatsutdanning, 12 % har stilling som bare ble utlyst internt.

Etatsutdanning og profesjonell utdanning: "det beste fra to verdener"?

I indre etater har bare 8 % av administrative sjefer og bare 15 % av tekniske sjefer både etatsutdanning og full utdanning fra universitet eller høyskole. Tildels har etaten betalt profesjonell utdanning (særlig ingeniør- eller sivilingeniør) for "håndplukkede" etatsutan-

nede". Etatene gjør dette når de ikke får, eller ikke får beholde, kvalifiserte søkere med slik profesjonell utdanning. De dobbeltutdannede kombinerer omfattende kjennskap til etatene og profesjonell kompetanse.

Disse resultatene er makebiter fra rapporten "Interne arbeidsmarkeder og profesjoner i offentlige etater". Rapporten er utgitt som notat 12/85 og kan bestilles ved å fylle ut bestillingsseddelen bak i KOMPETANSE.

Ellen Brandt

Notat 8/85

Svikter mennene universitetet?

"Kvinnelige studenter er i ferd med å bli et flertall på universitetene i mange land". Særlig unge menn ser derimot ut til å svikte universitetene. Hvor blir det da av dem? Dette var et viktig tema som ble diskutert på konferansen "The Role of Women in Higher Education" som ble avholdt i Uppsala høsten 1985. UNESCOs European Centre for Higher Education hadde samlet deltakere fra Øst- og Vest-Europa, Canada og USA for å diskutere situasjonen både for kvinnelige studenter og for kvinnelige ansatte i høyere utdanning.

Økt kvinneandel

Det var kvinnene – både yngre og eldre som sto for nesten all veksten i studenttallet i høyere utdanning i Norge mellom 1974 og 1982. Deres andel av studentene økte fra 40 til 49 prosent i denne perioden og deltakelsen fortsetter å øke: Flere kvinner enn menn begynte å studere ved universitetene i 1983. Mer for-

bausende for mange er imidlertid at antallet menn i universitetssektoren faktisk gikk noe tilbake. Liknende tendenser finnes i andre land. Er kvinnene i ferd med å erobre nok en institusjon med synkende prestisje, mens mennene søker andre jaktmarker med større framtidig økonomisk avkastning?

Menn til bedriftsintern opplæring?

I en viss utstrekning tar nok mennene i økt grad kortere utdanninger utenfor universitetene med antatt gode arbeidsmarkedsutsikter. Et spørsmål er om *bedriftsintern opplæring* i det private næringsliv kan ha fått større betydning, og at det er menn som oftest drar nytte av slike tilbud.

I de fleste land finner en også at økningen av kvinneandelen har kommet i nesten alle typer studier. Men fortsatt er det store forskjeller i valg av type og lengde høyere utdanning. I Norge var nesten 60 prosent av

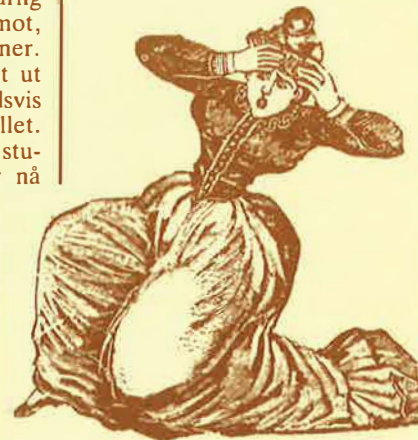
kvinnene i høyere utdanning i 1982 konsentrert om forholdsvis sterkt kvinnedominerte utdanninger; en stor del innen sykepleie- og lærerutdanning. Mindre enn 10 prosent var i nokså sterkt mannsdominerte utdanninger.

Et annet interessant funn er den forholdsvis store kvinneandelen i *naturvitenskapelige* studier i noen sør-europeiske land. I Norge ligger vi relativt dårlig an her. Innen *teknologi* derimot, er det nesten overalt få kvinner. Norge skiller seg nå positivt ut på dette feltet ved en forholdsvis sterk økning på 1980-tallet. Andelen nye kvinnelige studenter innen teknologi er nå

omtrent like høy (28 prosent i 1985) som den var innen naturvitenskap i 1982 (30 prosent).

Det norske bidraget til konferansen er utgitt som Notat 8/85 "The Role of Women in Higher Education" og kan bestilles ved å fylle ut bestillingsseddelen bak i KOMPETANSE.

Fride Eeg-Henriksen

Finnes normalstudenten?

Hva betyr det for studentmassens sammensetning at gjennomsnittsalderen blant studentene øker, at stadig flere har jobb ved siden av studiene og at en betydelig gruppe også har barn? Hvilke konsekvenser får det at studielånet er hovedfinansieringskilden for stadig færre? Vår tradisjonelle oppfatning av normalstudenten har gått i retning av en ung person uten barn, uten jobb og med studielån som viktigste inntektskilde. Kort sagt: En person i begynnelsen av tjueåra som kan vie sin tilværelse til bøkene. Ingen familieforpliktelser, ikke noe stemplingsur som venter. Ved semesterstart mottar normalstudenten et beløp som med forsiktighet og kanskje litt støtte hjemmefra er akkurat tilrekkelig til å betale for hybel, kantinemat og bøker.

Over 50 prosent er over 25 år
Hvor korrekt er dette bildet? Vi skal gå gjennom hvert enkelt av de fire kriteriene ved hjelp av data fra undersøkelsen "Studentenes tidsbruk og studiefor-

		Har ikke jobb		Har jobb	
		Under 25 år	25 år el. over	Under 25 år	25 år el. over
Har ikke barn	Studielån viktigst	19 %	6 %	9 %	6 %
	Annen inntekt	10 %	6 %	10 %	16 %
Har barn	Studielån viktigst	0 %	1 %	0 %	1 %
	Annen inntekt	0 %	5 %	0 %	11 %

hold". Våre tall viser at studentene nok er noe eldre enn hva de fleste ville ha gjettet på. Riktignok utgjør 22-åringene den største enkeltgruppen. 44 % er i aldersgruppen 20-24 år. Samtidig er hele 52 % 25 år eller eldre, og gjennomsnittsalderen er nesten 27 år. Alderssammensetningen må ses i sammenheng med relativt sein studiestart. Ved første gangs registrering ved universitetet er gjennomsnittsalderen 22,2 år.

Over halvparten av studen-

tene har jobb ved siden av studiene. En av åtte studenter jobber mer enn 30 timer hver uke. I tillegg til dette kommer at 18 % av studentene har barn. Når det så gjelder vårt fjerde kriterium, viser det seg at bare 42 % av universitetsstudentene har studielån som viktigste inntektskilde.

Et mangfold av studenttyper

Dersom vi kombinerer de fire kriteriene, kan vi dele inn studentmassen i 16 ulike grupper,

alt etter om de har eller ikke har jobb og barn, er under 25 år eller eldre og om de har studielån som viktigste inntektskilde eller annen hovedfinansiering. Av tabellen fremgår det hvor store de forskjellige gruppene er i forhold til hverandre.

Øverst til venstre i tabellen finner vi den gruppen som vi i utgangspunktet definerte som "normalstudentene", de er under 25 år gamle, er uten inntektsgivende arbeid og barn og lever hovedsaklig av studielånet. Vi ser at denne kategorien er den største, men at den likevel bare utgjør 19 % av den samlede studentmassen.

Den nest største gruppen omfatter 16 % av studentene. Her finner vi de som er 25 år eller eldre, har jobb, men ikke barn og som ikke har studielån som viktigste inntektskilde. Nederst til høyre i tabellen finner vi normalstudentenes rake motsetning; de som har både barn og jobb, som er 25 år eller

eldre og som har basert seg på en annen hovedfinansiering enn studielån.

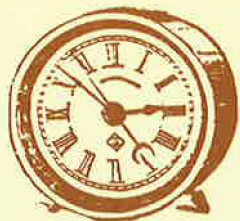
Mangfoldet av studenttyper illustreres ved at det finnes ikke mindre enn ti ulike kategorier som hver omfatter 5 og 19 % av den samlede studentmassen. Det er blant studenter med barn at vi finner det mest likeartede preget og det skyldes at disse bare unnaksvis er under 25 år gamle og normalt har annen hovedfinansiering enn studielån.

Farvel til "normalstudenten"

Tabellen forteller oss at det ikke lenger er mulig å bruke et enkelt normalstudentbegrep. Til det har bildet blitt for sammensatt. Som en refleksjon av dette mangfoldet av studenttyper finner vi ulike tilpasninger til studentrollen, varierende utnytting av universitetenes tilbud og tjenester og forskjellige og tildels motstridende ønsker om endringer i undervisningsopplegg og studiestruktur.

Den første rapporten fra dette prosjektet er gitt ut som Notat 11/85 med tittelen "Trensel eller trivsel?" og kan bestilles ved å fylle ut bestillingsseddelen bak i KOMPETANSE.

Nils Vibe

Hvordan ser studentenes hverdag ut? I tidsrommet 18.-24. mars 1985 førte 663 Oslo-studenter nøyaktig regnskap over hvor mye tid de brukte på studierelevant virksomhet, inntektsgivende arbeid og studenttillitsverv. Denne tidsnyttingsundersøkelsen inngikk som et ledd i prosjektet "Studentenes tidsbruk og studieforhold".

Resultatet viser at det er stor spredning med hensyn til bruk av tid på ulike aktiviteter. Gjennomsnittsstudenten bruker omlag 36,5 timer ukentlig på studier, arbeid og tillitsverv. Her må det imidlertid understrekes at pauser er holdt utenfor slik at vi her har å gjøre med netto arbeidstid. I samlet timetall avvi-

Hva gjorde Oslo-studentene 22. mars 1985?

ker altså studentenes arbeidstid lite fra det de kan forvente å møte når de siden skal ut i arbeidslivet

36,5 timers arbeidsuke for gjennomsnittsstudenten

Lesing hjemme:	6 ¹²	} Samlet tid selvstudier:	} Samlet tid studierelevant virksomhet:
Lesing lesesal:	7 ³¹		
Arbeid med oppgave hjemme:	2 ²⁷	} 20 ⁰⁷	} 26 ³¹
Arbeid med oppgave lesesal:	2 ¹⁷		
Laboratorium, EDB-terminal:	1 ⁴⁰	} Samlet tid undervisning:	}
Forelesninger:	3 ²⁷		
Seminarer/kurs:	1 ¹⁴	} 6 ²⁴	}
Kollokvier/grupper:	1 ³⁵		
Veiledning:	0 ⁰⁸	} 10 ⁰⁵	}
Studenttillitsverv:	0 ²⁸		
Inntektsgivende arbeid:	10 ⁰⁵	} 4 ⁵⁵	}
Reiser til/fra studier, arbeid og verv:	4 ⁵⁵		

Hvis vi baserer oss på gjennomsnittet for de 663 studentene som var med i undersøkelsen, får vi disse resultatene for 18.-24 mars:

Mye tid til selvstudier hjemme
Vi ser at studenten bruker omtrent tre ganger så mye tid på selvstudier som på undervisning. På den annen side brukes det

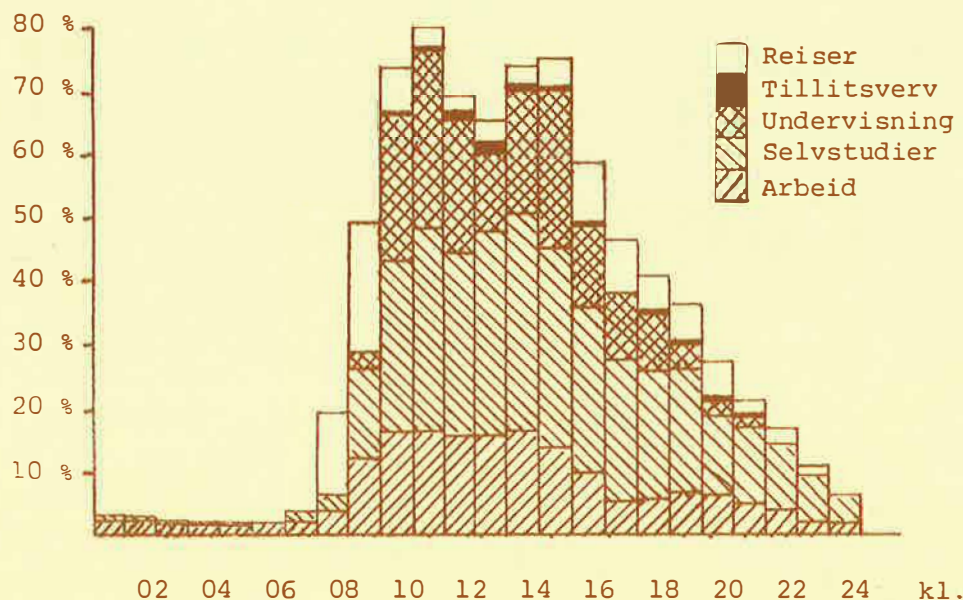
omtrent like mye tid på lesing hjemme som universitetets lesesaler. Hvis lesesalene står halvtomme ved enkelte fakulteter, betyr dette altså ikke at studen-

tene ikke leser. De sitter i stedet for en stor del hjemme med bøkene.

I gjennomsnitt utfører studentene 10 timer inntektsgivende ar-

Prosentandel
som er i
aktivitet

Tid brukt på 5 aktivitetstyper onsdag 22. mars 1985

beid ukentlig. Her er imidlertid spredningen stor. Snaut halvparten jobber i det hele tatt slik at det gjennomsnittlige antall arbeidstimer blir 20 for de yrkesaktive.

Student hele døgnet?

Hvordan fordeler så de ulike aktivitetene seg i løpet av en vanlig hverdag? I figuren skiller vi mellom fem ulike aktivitetstyper og ser på hvor mange som utfører disse aktivitetene i løpet av hver av døgnetts 24 timer.

Av figuren ser vi blant annet at det alltid er en gruppe studenter som er i inntektsgivende arbeid. Innenfor tidsrommet 9-14 utfører omtrent 16 % av studentene

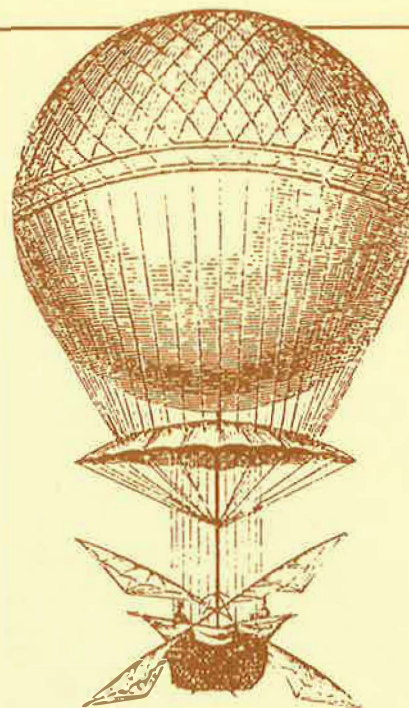
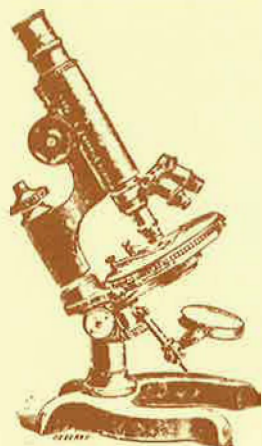
slikt arbeid. Undervisningen er stort sett konsentrert innenfor tidsrommet 9-15. På hvert av disse tidspunktene følger 20-25 % av studentene undervisning. Vi kan imidlertid registrere et betydelig fall i undervisningsaktivitetene mellom kl. 12 og 13. De få studentene som er i virksomhet om natta utfører stort sett inntektsgivende arbeid.

Alt i alt viser studentene et aktivitetsmønster som nok avviker noe fra det som er vanlig i yrkeslivet. De kommer stort sett seinere i gang om morgenen,

men er til gjengjeld aktive lenger utover kvelden. Arbeidstidens fordeling utover døgnetts 24 timer kan ligne på det vi kan forvente å finne innen de såkalte "frie yrker": En kjernearbeidstid mellom kl. 9 og 15 og i tillegg en tendens til å ta med seg jobben hjem og bli sittende med den utover kveldene.

En rapport som mer detaljert redegjør for resultatene fra tidsbrukdelen av prosjektet vil foreligge i løpet av 1986.

Nils Vibe

Internasjonale utdanningstendenser – sett med norske øyne

Hovedresultater fra en studietur til Frankrike

I oktober 1985 dro samtlige ansatte ved avdelingen for studier av utdanning og arbeidsmarked på en ukes vel forberedt og omfattende opplagt studietur

til Paris for å studere franske forhold og å knytte kontakter med internasjonale organisasjoner som OECD og UNESCO. Hele 13 forskjellige institusjoner ble besøkt i løpet av en intens uke. Her er noen hovedresultater:

Økt vekt på yrkesretting

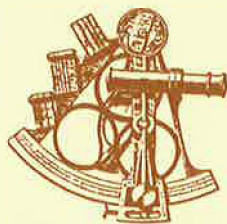
Yrkesretting av universitetene er et stadig tilbakevendende tema i den utdanningspolitiske debatt i Vest-Europa. Økonomisk-administrative og tekniske fag og i særlig grad datafag vektlegges i økende grad. Tidligere ble alle fag regnet som en god investering, dette har endret seg fra

ring, dette har endret seg fra midten av 1970-årene. Med tendenser til arbeidsløshet for enkelte av de tradisjonelle fagene oppsto en oppfatning av at noen studier er sikrere enn andre. Dette gjaldt særlig teknisk utdanning, som ble ansett for å gi gode muligheter for jobb. Helt gjennomgående er imidlertid ikke denne tendensen. I Storbritania er det framdeles få som velger teknisk utdanning.

Tidligere var den akademiske rangering av studiene viktigst, nå blir evalueringen fra næringslivets arbeidsgivere stadig viktigere. Dette framholdt en tals-

vinne fra OECD, Dorothea-Furth. Universitetene utdanner ikke lenger personell bare til forskning og undervisning, en stadig større andel av kandidatene må finne sitt arbeid utenfor. Dette gjør at samarbeidet mellom universitet og næringsliv er et stadig viktigere tema.

Økt vekt på samspill utdanning og arbeid

Flere franske institutter er opp tatt av samspillet mellom utdanning og arbeid. IREDU (Institut de Recherche sur l'Economie de l'Education) med tilholdssted i Dijon, har blant annet forsøkt å gå inn i bedriftene for å se hvordan utdanningen tas i bruk.

Også for EIESP (European Institute of Education and Social Policy) var forholdet mellom utdanning og arbeid et sentralt emne. Undersøkelser foretatt i Frankrike/Italia ga følgende konklusjoner.

- Økt differensiering i jobbmuligheter mellom studier.
- Kvinnelige kandidater fra "myke" fag rammes hardest av ledighet.
- Arbeidsgiverne kan velge mellom overkvalifiserte kandidater med et kappløp om økt kompetanse som resultat.

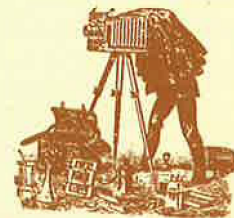
- Mindre lønnsforskjeller mellom folk med og uten høyere utdanning.
- Interne arbeidsmarkeder og bedriftsintern opplæring blir viktigere.
- Lønningene øker mer i privat enn i offentlig sektor.

Mer utdanning legges utenfor universitetene

Universitetene er ikke alltid i stand til å omstille seg raskt nok. Dette fører til at det dannes en sektor utenfor universitetet med en annen type lærere enn dem som finnes ved universitetene. Det er særlig innenfor fagene

arbeidsledelse og informatikk en slik sektor vil gjøre seg gjeldende.

Universitetene har ikke fullt ansvar for etter- og videreutdanning, med den følge at andre opplæringsinstitusjoner og bedriftsintern opplæring har oppstått. Nå er universitetene i

ferd med å bli mer interesserte. Dette har bl.a. sammenheng med at utbyggingen av etter- og videreutdanning kan være en kilde til nye bevilgninger. CERI (Centre for Educational Research and Innovation) i OECD arbeider med et prosjekt om dette i OECD-landene.

Studie-sosiale vilkår

Studentenes kampånd fra 1968 er definitivt død. Dette kunne vi konstatere ved selsyn under et besøk hos l'UNEF, den største studentorganisasjonen i Frankrike. Dagens studenter er opp tatt av dagens og morgendagens brød. I Frankrike kommer myn-

dighetenes støtte i form av et beskjedent antall små stipendier og som subsidier av studentboliger og -kantiner. Bevilgningene har ikke holdt tritt med de voksende studenttallene. Det ble anslått at omlag halvparten av studentene var deltidsstudenter, mange var i fulltids jobb og deltok i kveldsundervisning.

I Norge er Lånekassa den viktigste finansieringskilden for studentene. I Frankrike har foreldrene den samme rollen. Banklån forekom i lite omfang, det ble imidlertid fortalt oss at skatte-reglene var utformet på en måte som gjorde at det endog kunne være en fordel for foreldrene å holde en student på universitetet. Denne fordelingen var størst for foreldrene med høyest inntekt. Noen misnøye med dette systemet kunne vi ikke spore, og franskmennene var i liten grad opptatt av den sosiale profilen på utdanningspolitikken.

Disse hovedresultatene og et vell av nyttige opplysninger på en lang rekke felter hadde avdelingen med seg tilbake som grunnlag for sammeligninger med norske forhold og til inspirasjon i det konkrete utredningsarbeidet.

Rolf Edvardsen

Utredningsinstituttet startet i 1985 en ny rapportserie kalt **UTDANNING OG ARBEIDSMARKED**.

Formålet med denne nye serie er å skape et bedre informasjonsgrunnlag for utdanningsplanleggere, yrkesveiledere og andre som arbeider med spørsmål knyttet til høyere utdanning og utviklingen på arbeidsmarkedet. Kildene for det materialet som presenteres vil stort sett være instituttets egne prosjekter, men en vil også benytte andre kilder der dette er naturlig.

UTDANNING OG ARBEIDSMARKED 1986 vil være konsentrert om følgende hovedtemaer:

- **Hovedtrekk i utviklingen på arbeidsmarkedet** både for nyutdannede kandidater og for kandidater som har vært noen år i arbeidslivet.
- **Studentenes tilpasning til arbeidsmarkedet i studietiden – og deres framtidutsikter.** Hovedkilden vil her være prosjektet "Studentenes tidsbruk

og studieforhold", og det vil legges fram resultater som viser f. eks. hvor mange – og hvilke grupper studenter – som arbeider i studietiden.

- **Sammenhengen mellom utdanning og arbeid.**

I en undersøkelse av kandidater som har avsluttet sin høyere utdanning i 1974 (10,5

år etter eksamen) har det kommet fram interessante resultater om hvordan ulike kandidatgrupper vurderer nytten av den utdanningen de har fått i forhold til arbeidsoppgavene.

● **Kvinner i høyere utdanning.**

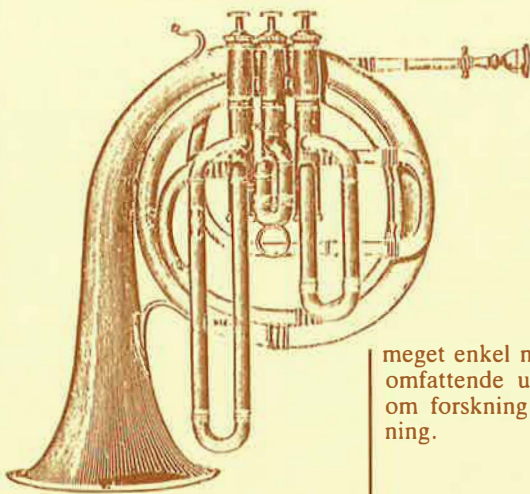
Kvinner har skapt veksten i høyere utdanning siden midten av syttiårene, både i Norge og en del andre land. Vi vil drøfte en del av disse trekkene, og i tillegg forsøke å avlive myten om at kvinner har dårligere studieprogresjon enn menn – når en kontrollerer for fag.

● **Arbeidsmarkedet for enkeltutdanninger.**

UTDANNING OG ARBEIDSMARKED 1986 vil presentere hurtigstatistikk om arbeidsmarkedssituasjonen pr. 15. november 1985, dvs. ca. et halvt år etter eksamen) for over 20 ulike utdanningskategorier, samt mer gjennomarbeidede resultater for en rekke grupper (basert på 10,5 – årsundersøkelsen).

UTDANNING OG ARBEIDSMARKED 1986 kan bestilles ved å fylle ut bestillingsseddelen bak i KOMPETANSE.

Fridtjov Thorkildsen

Det enkleste er abonnement

Ved å abonnere på samtlige publikasjoner, enten ved å krysse av på bestillingsseddelen eller ringe og be om abonnement, sendes alle meldinger og notater automatisk så snart de er utkommet. Ved årets slutt sendes en samle- nota, og abonnementene innvilges en rabatt på 25 prosent. Det vil også si at man får "hele årsproduksjonen" vår for noen få hundre kroner. Det vil også si at man automatisk og på en

meget enkel måte får tilsendt et omfattende utredningsmateriale om forskning og høyere utdanning.

Kjøp rapportene i bokhandelen

Instituttet er i ferd med å inngå avtaler med lokale bokhandlere ved landets viktigste undervisnings- og forskningssentra om salg av rapportene. Foreløpig er meldingene og notatene kjøpt i disse bokhandlene:

- Tromsø: UNI-BOK, Student-samskipnadens Bokhandel, Roald Amundsens plass 1.
- Trondheim. Tapir Bok- og Papirhandel, NTH, Gløshaugen.
- Bergen: Studia Universitets- og høgskolebokhandel, Parkveien 1.

Rapportene blir lettere tilgjengelige

- Stavanger: Faktum Bokhandel, Studiesenteret, Ullan- haug.
- Kristiansand: Sør-Bok, Gyl- denløvesgt. 9.

Vi oppfordrer våre brukere til å henvende seg til disse bok- handlene ved kjøp av instituttets meldinger og notater.

Bruk bestillingsseddelen

For brukere som ikke har adgang til å kjøpe våre rapporter i bokhandelen, er bestillingssed- delen på de neste sider et godt alternativ. Kryss av for det øns- kede antall eksemplarer, send ikke penger, men vent på faktura- en.

Eller ring

Det går også an å bestille på tele- fon (02) 20 65 35.

Bestillingsseddel

Meldinger

- 1983:7 FRA SKOLEGANG TIL POENGSAMLING.
Utdannings- og yrkesplaner blant avgangselever ved allmennfaglig studieretning i videregående skole 1980 (nytt opplag). Kr. 60,—.
- 1984:1 ARBEIDSMARKEDET ET HALVT ÅR ETTER EKSAMEN. Kandidater uteksaminert fra universiteter og distriktshøgskoler 1982. Kr. 40,—.
- 1984:2 OFFENTLIGE INNKJØP SOM INDUSTRIPOLITIKK. Telekommunikasjonssektoren. Kr. 60,—.
- 1984:3 REKRUTTERING TIL FORSKNING. Delrapport 5 fra prosjektet. Forskning ved universitetene. Kr. 60,—.
- 1984:4 UTDANNING OG ARBEIDSMARKED MOT ÅR 2000. Del I — Innledning til prosjektet og statistisk bakgrunn for framtidsperspektivene. Kr. 60,—.
- 1984:5 UTHOLDENHETSPRØVEN. Om opptaket til lukkede utdanninger. Kr. 60,—.
- 1986:6 OMSTILLINGS- OG STYRINGSPROBLEMER I HØYERE UTDANNING. Rapport fra en konferanse 10. oktober 1984. Kr. 40,—.
- 1984:7 HUMANISTISK FORSKNING I NORGE. Ressurser, aktivitet, vilkår. Distribueres av NAVF's råd for humanistisk forskning.
- 1984:8 NORSK FORSKNINGSORGANISASJON I ETTERKRIGSTIDEN. Kr. 60,—.
- 1985:1 FREMTIDENS JOBBER. En perspektivanalyse i grenselandet mellom sosiologi og makroøkonomi. Kr. 60,—.
- 1985:2 UTDANNING OG ARBEIDSMARKED 1985. En oversikt over situasjonen på arbeidsmarkedet for ulike typer høyere utdanning. Kr. 60,—.
- 1985:3 UTSTYR FOR FORSKNING. Situasjonen innen humaniora og samfunnsvitenskap. Kr. 40,—.

- 1985:4 GRUNNFORSKNING OG ANVENDT FORSKNING.
Om utviklingen ved norske universiteter. Kr. 80,—.
- 1985:5 MELLOM NÆRINGS- OG GRUNNSFORSKNING. En analyse av forskningsenhetene i instituttsektoren. Kr. 80,—.
- 1985:6 INTERNASJONAL KONTAKT BLANT UNIVERSITETSFORSKERE. (Under trykking)
- 1985:7 INSTITUTTSEKTOREN. Katalog over forskningsenhetene. (Under trykking)
- 1986:1 UTDANNING OG ARBEIDSMARKED 1986. En oversikt over situasjonen på arbeidsmarkedet for ulike typer høyere utdanning. Kr. 60,—.

Notater

- 4/84 NORSK FORSKNINGSORGANISASJON I ETTERKRIGSTIDEN. En bibliografi. Kr. 20,—.
- 5/84 EVALUERING AV FOU-VIRKSOMHET. Problemer og metoder. Kr. 20,—.
- 1/85 BEHOVET FOR DATAUTDANNING. Noen aktuelle problemstillinger. Kr. 40,—.
- 2/85 OFFENTLIG FORVALTNING OG FORSKNING. Kr. 40,—.
- 3/85 OMSTILLINGER I HØYERE UTDANNING. En analyse av omstillingsprosessen ved universiteter og høgskoler. Kr. 40,—.
- 4/85 FORSKNING OM ARBEIDSLØSHET. En konferanserapport. Kr. 50,—.
- 5/85 ARBEIDSMARKEDET ET HALVT ÅR ETTER EKSAMEN. Kandidater uteksaminert fra universiteter og distriktshøgskoler 1983. Kr. 30,—.
- 6/85 FORSKERSTILLINGER: SØKNING OG ATTRAKTIVITET I PERIODEN 1981—83. Kr. 30,—.
- 7/85 BESLUTNINGER OM DIMENSJONERING I HØYERE UTDANNING. Kr. 20,—.
- 8/85 THE ROLE OF WOMEN IN HIGHER EDUCATION. The Case of Norway. Kr. 60,—.

- 9/85 DEPARTEMENTSMIDLER TIL FORSKNING.
 Omfang, utvikling og argumentasjon. Kr. 30,—.
- 10/85 STATSBUDSJETTET 1986. En oversikt over
 bevilgningsforslag, nye stillinger og prinsipielle utsagn som
 berører universiteter og høyskoler og institusjoner med
 forskning. Kr. 30,—.
- 11/85 TRENGSEL ELLER TRIVSEL? En delrapport fra
 prosjektet "Studentenes tidsbruk og studieforhold". Kr.
 80,—.
- 12/85 INTERNE ARBEIDSMARKEDER OG
 PROFESJONER I OFFENTLIGE ETATER. Kr. 80,—.
- 13/85 RULETT. En etterspørselsmodell for ulike typer
 arbeidskraft. Kr. 60,—.
- 14/85 UTDANNING OG ARBEIDSMARKED MOT ÅR 2000.
 DEL II. Arbeidsmarkedet for sivilingeniører. Kr. 50,—.
- 1/86 EVALUERING AV NTNFS HANDLINGSPROGRAM
 FOR MIKROELEKTRONIKK OG
 DATABASEHANDLING. (Under trykking)

Annet

- FoU-statistikk for 1983 (gratis)
 Instituttets årsmelding (gratis)
 Abonnement på samtlige publikasjoner

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

Kan
 sendes
 ufrankert
 i Norge
 Adressaten
 betaler
 porto.

BREV SVARSENDING

Avtale nr. 111000/84 OMD

NAV F's utredningsinstitutt
Norges allmennvitenskapelige
forskningsråd
Homansbyen
0306 Oslo 3

Dette jobber vi med

Noen av prosjektene vi nylig har avsluttet eller har under arbeid, er presentert fylldigere annets- teds i KOMPETANSE. Her følger en kort presentasjon av samtlige store prosjekter i avde- lingen:

Akademikerregisteret

Hovedmedarbeider: Torunn Andbo
 Akademikerregisteret omfatter ca. 108 000 personer med opplysninger om hva slags høyere utdanning disse har tatt. Registeret oppdateres hvert år og brukes som utgangspunkt ved f. eks. yrkesundersøkelser og for å lage statistikk ved sammenset- ningen av "akademikerbefolk- ningen" i Norge.

RULETT

Hovedmedarbeidere: Knut Arild Larsen, Thorleif Owren
 RULETT er en matematisk formulert modell av arbeidsmar- kedet. Modellen utvikles ved Utredningsinstituttet og skal brukes til å kople sammen pers- pektiver for næringsutviklingen med utviklingen i utdanningssys- temet.

Arbeidsmarkedsundersøkelsene
 Hovedmedarbeidere: Rolf Ed- vardsen, Fridtjov Thorkilden, Grethe Hovland.

For tiden arbeider vi med å kartlegge kandidatene fra vår- kullet 1974 og deres posisjon på arbeidsmarkedet høsten 1984. Videre er vi i gang med å samle inn og analysere data om nyt- dannede kandidaters situasjon et halvt år etter eksamen høsten 1985. Denne undersøkelsen dek- ker bortimot samtlige utdan- ningsretninger innen høyere utdanning og hurtigstatistikk vil foreligge i publikasjonen "UTDANNING OG ARBEIDSMARKED 1986".

Studentenes tidsbruk og studie- forhold

Hovedmedarbeidere: Nils Vibe, Per Olaf Aamodt.

Prosjektet tar sikte på å gi et bilde av dagens student og hans/ hennes tidsbruk. I prosjektet inngår en spørreskjemaundersø- kelse som bl.a. kartlegger stu- dentenes utnyttelse av universi- tetenes tilbud og hvordan de vurderer det. Dessuten har et utvalg studenter ført "tidsdag- bok" en hel uke.

Utdanning, kvalifikasjonskrav og jobbinnhold i offentlige etater.
 Hovedmedarbeider: Ellen Brandt

Prosjektet søker bl. a. å belyse disse spørsmål: Er det universi- tets-, høyskoleutdannede eller etatsutdannede som får saksbehandler- og sjefsstillinger i offentlige etater? Hva er kvali- fikasjonskravene ved rekrutte- ring og opprykk? Arbeider universitets- og høyskoleutdan- nede med andre oppgaver og på andre måter enn etatsutdan- nede? Rapport fra prosjektet foreligger. Prosjektet blir fulgt opp gjennom et nytt prosjekt med temaet "Hindringer for nytenkning".

Hindringer for full sysselsetting

Hovedmedarbeider: Knut Arild Larsen

Prosjektet er et ledd i sluttrap- portereringen fra RFSP's forsk- ningsprogram "Arbeid i 80-åra". Det tar utgangspunkt i program- mets ulike prosjekter og drøfter sosiale og institusjonelle forhold på arbeidsmarkedet som kan hindre økonomisk vekst og full sysselsetting.

Behovet for datautdanning

Hovedmedarbeidere: Otto Hauglin, Tore Omholt

Etter at første fase i prosjektet er avsluttet og de mest aktuelle problemstillingene innen dette feltet presentert i Notat 1/85, ar- beider vi nå med å kartlegge i hvilken grad EDB tas i bruk innen de forskjellige deler av høyere utdanning. Vi ønsker også å vurdere utdanningstilbu- det mot behovet, de teknolo- giske mulighetene og satsing i andre land vi bør sammenligne oss med.

Og disse jobber ved avdelingen

Avdelingssjef Knut Arild Lar- sen, utredningsleder Otto Hauglin, utredningskonsulen- tene Ellen Brandt, Rolf Edvard- sen, Fride Eeg-Henriksen, Tore Omholt, Thorleif Owren, Fridtjov Thorkildsen, Nils Vibe og Per Olaf Aamodt, utredningsas- sistentene Torunn Andbo og Grethe Hovland, førstekontor- fullmektig Inger Henaug.

Noe å tenke på

... om forholdene utenfor Norge. "Til tross for en kraftig vekst i sysselsettingen for folk med høyere utdanning de seneste år – i noen land så mye som mellom 10 og 20 prosent i begynnelsen av 1980-årene – er det for mange velutdannede mennesker om for få stillinger.

I USA kan over halvparten av nye universitetskandidater ikke finne sysselsetting innenfor de yrker de er utdannet for. I 1983 var arbeidsledigheten blant kjemikere og kjemiske ingeniører f.eks. høyere enn på noe tidligere tidspunkt i løpet av det foregående tiår. I Vest-Tyskland er antall arbeidsløse akademike-

re blitt firedoblet i løpet av de siste 4 årene og har nådd et samlet tall på over 115 000. De hardest rammede har vært lærere, ingeniører, naturvitenskapsfolk, jurister og økonomer.

I Frankrike var nesten 6 000 mennesker på arbeidsløshetsstrygd i 1984, selv om de tidligere hadde hatt ledende stillinger i arbeidslivet.

I Sveits har arbeidsløsheten blant unge universitetskandidater steget fra 2 til 5 prosent i de siste årene – en langt større stigning enn den som gjør seg gjeldende for arbeidsløshet i alminnelighet.

Et lyspunkt er Storbritania, hvor antallet av kandidater som ikke fant arbeid i 1983 var lavere enn året før. Det skyldes at det

ble opprettet flere nye stillinger for universitetsutdannede på utradisjonelle felter innenfor bl.a. bank og forsikring, på EDB-området og i ingeniørvirksomhet.

For Japans vedkommende er bildet mer blandet. I følge en offisiell prognose skulle antall jobbtilbud for universitetsutdannede i 1984 stige med 4,7 prosent i forhold til 1983, bl.a. som følge av teknologiske nyvinninger. Som helhet ble det imidlertid ventet at antallet jobbtilbud for folk med studenteksamen ville falle med nesten 13 prosent.

Et problem som tilsynelatende er felles for alle land, er at kvinnelige universitetskandidater har større vanskeligheter enn menn både når det gjelder å finne jobb

og holde på den. Kjønnsdiskrimineringen lever stadig i beste velgående. Et annet problem er at stadig flere og flere høyt utdannede tvinges til å godta jobber som de er overkvalifisert for. Dette medfører en kjedereaksjon som berører hele arbeidsmarkedet.

En amerikansk statistisk undersøkelse har vist at tallet på høyt kvalifiserte personer langt vil overstige etterspørselen i 1980-årene. Det gjelder særlig innenfor følgende stillingskategorier: arkitekter, matematikere, geografer, meteorologer, advokater, universitetslærere, by- og regionplanleggere, sosionarbeidere, undervisningskonsulenter, skribenter og redaktører." (Fra ILO-nytt)